

formira svoje bitje, se poboži in razsvetli. V tem je bistvo krščanstva in v pravoslavju se je ta dragocena dediščina vseskozi obnavljala. Zelo zanimivo je brati *Filokalijo*, končno delno prevedeno tudi v slovenščino, in pod antičnimi metaforami razbirati enake nauke, ki jih danes znova odkrivajo novodobna duhovna gibanja. Nič novega ne bomo odkrili, samo spomnili se bomo pozabljenega univerzalnega znanja o sebi.

No, molitev ali meditacija je en tak nivo resničnosti oziroma zavesti, drugačen od običajnega. Gre za univerzalni sveti jezik, za komunikacijo z božjim ali pa, če želiš, za usklajevanje z enovitim kvantnim poljem. Prepričana sem, da je nekoč vsa sveta umetnost služila enemu samemu namenu: zvišati raven zavesti. Kristus je za nas najvišji nivo zavesti, odrešujoče občutenje univerzalne ljubezni, ki zajema sebe in vse ljudi, vse stvarstvo. Ne zavedamo se, da to, kar običajno imenujemo ljubezen, nima s tem svetim impulzom nobene zveze. Mi poznamo samo sentimentalizem in polarno refleksivnost organizma – vseč mi je oz. ni mi vseč. To je mehansko čustvo nižjega nivoja zavesti, zgolj fiziološko preživetveni modus. Kristus pa govori o Božjem kraljestvu, ki je v nas, o najvišjem nivoju resničnosti.

Zanimivo se mi zdi tvoje razumevanje svetega kot celostnega in torej kot nasprotje fragmentarnemu, razlomljenemu, razdejanemu. Ali je potemtakem naš sodobni svet tako razdrobljen zaradi sekularizacije?

Gotovo. Čeprav menim, da je sekularizacija le naravna posledica procesov degradacije človekovega duhovnega potenciala. Spoznanje, da se ne zavedamo sebe, kot smo zmotno prepričani, je prvi korak k prebujenju. Tedaj se človek zave svoje ničnosti, zato si želi biti, biti v polnosti, celoten, ne razcepljen na nepovezane

Za našo kulturo je značilna opustitev svetega, kar je privedlo do izvotlitve smisla našega življenja, zato se je izpraznila tudi podoba.

fragmente, kot smo danes na zunaj in na noter. Globoka notranja želja po povezanosti s seboj, s celoto, z Bogom, to je molitev. Menim, da se lepota, resnica in dobrota razkrijejo šele na tem nivoju. Podoba resničnega človeka pa je zame antična figura *orans* – molivec: stoji na zemlji in dviguje roke v nebo, povezuje dve sferi. Ta povezava je v prvi vrsti posameznikova. Religije so si zadale to vez zvesti na kolektivno in v določenih trenutkih so tudi uspele, kot lahko sklepamo po njihovih artefaktih.

Pri ikoni je seveda ključnega pomena pojem oziroma pravzaprav kar pojav podobe kot manifestacije svetega. Kaj misliš o tem pojmu in kako to »prabitnost« podobe lahko razumemo tudi v modernem slikarstvu, ki je poskušalo nevidno narediti vidno ravno z uničenjem podobe?

Vseč mi je Hans Beltingova ideja o izvoru podobe, ta od pradžine nadomešča mrtvega, ki v podobi dobi svoje novo življenje. To priča o inherentni človekovi potrebi, o temelju religije, umetnosti in znanosti v enem, ki se manifestira v podobi. Hierofanija, kot meni Mircea Elia-

de, je pojavitev svetega na zemeljskem nivoju, torej tudi skozi umetniško podobo. Za našo kulturo je značilna opustitev svetega, kar je privedlo do izvotlitve smisla našega življenja, zato se je izpraznila tudi podoba. Od tod v modernizmu mrzlično iznajdevanje nove forme na eni strani in njeno zavračanje na drugi.

S tem je povezano tudi naslednje vprašanje: kakšne so po tvojem možnosti revitalizacije ikonskega slikarstva danes? V Sloveniji poznamo denimo dela patra Marka Rupnika, ki kažejo v to smer.

Veliko ljudi se tudi na zahodu ukvarja z ikonopisjem kot neko obliko umetniško-duhovne prakse. Na eni strani gre za verne sledilce tradicije, ki ponižno delajo po ustanovljenih predlogah, na drugi strani pa vidimo poizkuse posameznikov, ki ikonske principe uporabljajo za svoja izvirna dela, kot denimo počne Rupnik. Tudi Rubljova dela so sprva pomenila nekakšen poetični odklon od tradicije, nato pa so sama postala tradicija, sinonim za ikonsko slikarstvo. V morju del se vedno znova vrnemo k posamezniku in posameznemu delu in ne zdi se mi mogoče, da bi lahko v večplastno polje ikonopisja posegali od zunaj.

Ker si zvesta spremljevalka kulturnega dogajanja, bi ti nazadnje zastavil še nekaj vprašanj iz sociologije kulture: kakšno se ti zdi stanje v slovenski kulturi danes?

Priznati moram, da se moj fokus že dlje časa odleplja od 'ponorelega sveta' in namerno se izogibam informacijskemu kaosu, zato na tvoje vprašanje ne morem odgovoriti. Vedno pa rada vidim dobro sliko in z radostjo opažam, da je tu mnogo zelo dobrih slikarjev, slikark in kiparjev, kipark, posebej v mlajši generaciji. Nastajajo zelo dobra dela, posebej tedaj, ko se ne trudijo ugajati instancam, ki jih 'kanonizirajo'. Globoko notri, kjer smo povezani v enoto, ima slovenska duša nekaj posebnega, ko stoji na tem aksialnem mestu, med severom in jugom, med zahodom in vzhodom. Na misel mi vedno pridejo Zoran Mušič s svojo nadvse pretanjeno poetiko ali pa edinstvena Metka Krašovec s svojimi oniričnimi svetovi, izvirni kipar Marko Pogačnik s svojimi geo-zdravilnimi litopunkturami in še mnogi mnogi drugi, ki danes v svojih atelejih tiho delajo za prihodnost.

Na prvi pogled je videti, da je sodobna umetnost skoraj popolnoma zakrknila in vedno bolj postaja trebilo takih ali drugačnih parasocioloških ali političnih agend. Kaj misliš o tem pojavu?

Hočeš reči, da v sodobni umetnosti pravzaprav manjka umetnosti? ... Vse to je nazoren odraz našega časa. Poglavitni faktor tega pojava je seveda javno financiranje.

Ob vsem omenjenem se zaradi funkcije, ki jo umetnost pri nas odigrava pri izgradnji javnega mnenja, vedno bolj uveljavlja nek presečni sistem struktur za nadzor nad umetnostjo. Ali se s to trditvijo strinjaš?

Kdor je odvisen od teh struktur, je pod nadzorom tako kot tisti, katerega mnenje je moč izgraditi prek javnega mnenja. Ali še govoriva o umetnosti? ...

Nazadnje pa še eno vprašanje za umetnostno zgodovinarko: kakšna se ti zdi prihodnost vizualne umetnosti v sodobnem svetu? Ali še vidiš kakšno možnost za revitalizacijo?

jezik me srbi

Septembrsko vrvenje

Nataša Gliha Komac

Po poletnem zatišju po hodnikih Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša završi. Letos smo nekoliko pohiteli in že konec avgusta na spletni delavnici predstavili takrat še »rojevajoči se« slovnično-slovarski šolski portal Franček (francek.si) učiteljem, ki so sodelovali pri tem štiriletnem evropskem projektu. Portal je bil širši slovenski javnosti predstavljen 14. septembra. Kaj več o njem kdaj drugič, tokrat le poziv, da velja čim prej pobrskati po njem in nas opozoriti na kakšno nedoslednost.

Septembrski dnevi so izjemno intenzivni, saj se kar vrstijo dogodki, ki sooblikujejo in krojijo slovenski jezikovni prostor in so pomembni za celotno slovensko jezikovno skupnost. Sama sem se na začetku meseca mdr. udeležila sestanka znanstvenega sveta Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) v Italiji, na katerem smo sprejeli programske smernice za naslednje sedemletno obdobje. Pogovor je bil izjemno iskrič; osrednji tok načrtov sledi smernicam, ki so bile zastavljene že ob začetkih delovanja inštituta, od leta 1974 dalje, in v ospredje raziskovalnega dela postavlja tri osrednja področja: družbo, jezik in šolo. Poudarek ostaja na premisleku o motivaciji in vključevanju mladih v delovanje in življenje slovenske skupnosti v Italiji ter na utrjevanju in iskanju novih možnosti in priložnosti za ohranjanje vitalnosti slovenske jezikovne skupnosti. Osebo se me je dotaknila živost razprave in gorečnost argumentov, saj se je čutila iskrena želja po življenju in spremembah ter vitalnost uma in idej. In ko ti v tako prijetni družbi v Gostilni Bita še prijazno postrežejo v slovenščini in ti razložijo pomen tradicionalnih klicev slovenskih ribičev ob lovu na tune, ti poboža srce. Pa čeprav veš, da te čaka še pot v Ljubljano, naslednji dan pa v Špetru posvet ob 20. obletnici Zakona 482/1999 z naslovom Manjšine med standardnim jezikom in narečji. Izmenjavi različnih izkušenj in praks, s katerimi se soočajo manjšinski jeziki na Videmskem dvajset let po sprejetju krovnega zakona, ki je končno prinesel formalno priznanje prisotnosti slovenske, nemške in furlanske jezikovne skupnosti na tem območju, je sledilo živahno druženje s stebri tamkajšnje slovenske skupnosti, kot so Živa Gruden, dolgoletna ravnateljica špeterskega dvojezičnega šolskega centra, Davide Klodič, aktualni ravnatelj in neutrudni kulturni delavec, Jole Namor, dolgoletna urednica Novega Matajurja in predstavnica Slovenske kulturne in gospodarske zveze za Videmsko idr. Konec prvega septembrskega tedna Slovencev v Italiji je sicer minil v duhu Drage mladih, Slovenci iz Kanalske doline in bližnje Ziljske doline, širše Koroške in Gorenjske pa so se prav takrat skupaj s slovensko ministrico za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Heleno Jaklitsch in slovensko poslanko Zelenih v avstrijskem parlamentu Olgo Voglauer družili na Bistriški planini na pobočjih Ojstrnika.

Letošnji september je vsekakor zaznamovalo praznovanje 40. obletnice moje krovne ustanove, Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, ki združuje kar 18 raziskovalnih inštitutov, ima lastno založbo, raziskovalci pa sodelujemo tudi pri pedagoškem procesu na Podiplomski šoli ZRC SAZU in tako po svojih najboljših močeh »pomagamo razlagati svet« ter širiti znanje in spoznanja, do katerih prihajamo pri svojem raziskovalnem delu. Pomemben dogodek, na katerem je naš predstojnik predstavil najnovejši izdelek zgodovinske sekcije našega inštituta, slovar Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja.

Komisija za slovenski jezik v javnosti pri SAZU je v kontekstu javne razprave o Nacionalnem programu visokega šolstva 2021–2030 pripravila posebno izjavo o vlogi in pomenu nadaljnjega razvoja slovenščine kot učnega in raziskovalnega jezika v visokem šolstvu.

Pa na SLOFEST 2021 ne smemo pozabiti, saj je na njem potekala vrsta za slovensko skupnost v Italiji zanimivih in pomembnih kulturnih dogodkov.

Zame je bil to tudi mesec intenzivnega delovanja na mednarodni ravni: naša delovna skupina je pripravila osnutek poročila o uresničevanju zavez Republike Poljske v kontekstu Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih (ELRMJ), prav v teh dneh pa se udeležujem plenarnega srečanja Odbora strokovnjakov za ELRMJ v Strasbourgu, kjer obravnavamo poročila o uresničevanju zavez za Poljsko, Armenijo in Ciper, čemur bo sledila še razprava pri Svetu ministrov.

September sklene evropski dan jezikov (26. septembra), namenjen spodbujanju učenja več jezikov v katerikoli starosti, v šoli ali zunaj nje, ki smo ga letos obeležili že dvajsetič. Svet Evrope nagovarja k razvijanju večjezičnosti v prepričanju, da je jezikovna raznolikost pomembno orodje za doseganje boljšega medkulturnega razumevanja in ključna sestavina bogate kulturne dediščine naše celine. In v tem kontekstu ne smemo pozabiti, kako zelo je za ohranjanje jezikovne različnosti in kulturne raznolikosti pomembno ohranjanje slehernega maternega jezika, še zlasti lastnega. Njegova usoda pa je vedno tudi v naših rokah.

Termin 'vizualna umetnost' je kot nalašč za poudarjanje nepomembnosti vsebine umetniškega dela. Kaj torej še ostane? Na strani forme ornament ali dizajn, ki ga sodobna umetnost tudi zavrača kot nekaj manjvrednega, in na strani vsebine koncept, ideologija, politika. Vizualno je sicer postalo prevladujoča čutna orientacija naše dobe, pravzaprav že živimo v

virtualnem svetu, a to še ne pomeni, da je vse to umetnost. Revitalizacija umetnosti je mogoča samo skozi duhovni preporod posameznika. Obstaja pa resna bojažen, da večina kmalu ne bodo več ljudje, ampak trans-ljudje, brezdušni avtomati, ti pa umetnosti seveda ne potrebujejo.

Andrej Lokar